

Ivan i Hela Krajač - speleološki rekorderi

Vlado Božić

O dr. Ivanu Krajaču u hrvatskoj planinarskoj literaturi već je napisano mnogo članaka kao o osobi koja je zadužila hrvatsko planinarstvo, dok je o njegovoj supruzi Heli napisan tek jedan redak. Međutim, taj je bračni par, baveći se planinarstvom svestrano, ostvario nekoliko pothvata koji ga svrstavaju u hrvatske speleološke rekordere.

Najprije nekoliko općih podataka o Ivanu i Heli Krajač. Ivan Krajač rodio se u 15. studenog 1877. u Senju, gdje je pohađao osnovnu školu i gimnaziju. Studij prava završio je u Zagrebu, postao advokat i zaposlio se 1907. u Jastrebarskom. Ubrzo je postao vrstan stručnjak za financijska pitanja i političar, pa je 1925. izabran za ministra trgovine i industrije na kojoj je dužnosti bio do 1929. Živio je tada u Beogradu a nakon toga u Zagrebu. Nažalost, nema točnih podataka o njegovoj smrti, poznato je jedino da je nestao koncem rata 1945.

O Heli Krajač zna se malo. Poznato je da je porijeklom Čehinja, djevojačko prezime joj je Schlacht, a rođena je u kolovozu 1899, i danas živi u Austriji, povučeno, ne želeći davati nikave podatke o sebi ni svom mužu.

Ivan Krajač je po dolasku u Jastrebarsko postao članom HPD-a i odmah se aktivno uključio u rad planinarske organizacije, organizirajući i vodeći izlete te pišući o planinarstvu. Zbog svojih naprednih ideja postao je 1921. god. predsjednik HPD-a i bio na toj dužnosti do odlaska u Beograd (1925.). Mnogo je planinario po našim, ali i po inozemnim planinama, postao je svestran planinar, planinarski teoretičar i pisac.

Osim što je bio alpinist bio je i speleolog.

Na svojim putovanjima i planinarskim turama zapažao je špilje i jame i spominjao ih u člancima, a neke je i detaljno opisao pa i nacrtao. Speleološki je bio najaktivniji od 1925 do 1933. god. Opisujući planinu Dinaru 1925. dao je podatke o nekoliko špilja, jama, snježnica i izvora (za izvor Cetine je rekao da je to potopljena špilja). Iste je godine detaljno istražio Baračeve špilje kod Rakovice blizu Plitvica i izradio njihov nacrt.

I za vrijeme dok je kao ministar odlazio iz Beograda na službena putovanja, bilježio je sve zanimljivo. Boraveći na Ohridskom jezeru u Makedoniji nije propustio zapisati da tu uz rub jezera ima više malih špilja s ucrtanim freskama Sv. Bogorodice. Dolazio je i u Hrvatsku, planinario i pisao.

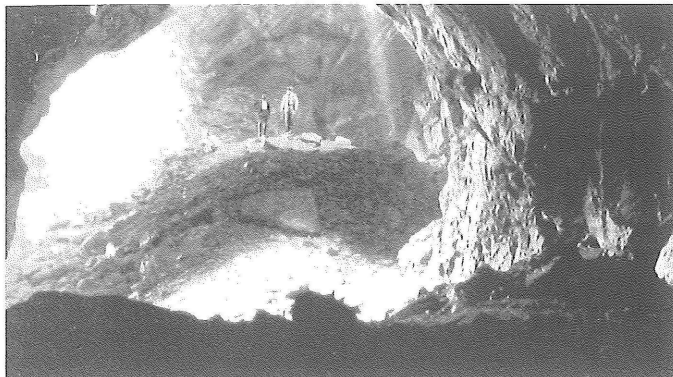
U to je vrijeme pronašao i opisao više špilja na Velebitu i u obalnom području podno Velebita, npr. Brtološku peć pod Štapom, špilju Rudelinku u Lukovom Šugarju, Reljinu špilju iznad Krušćice, jamu Puhaljku na ličkoj strani Velebita i Zelenu špilju na Golom otoku s posebnim svjetlosnim efektima.

Kao rođenog Senjana posebno mu je bilo drago Senjsko bilo i sjeverni Velebit, a naročito Rožanski i Hajdučki kukovi. Govorio je tada da to područje treba učiniti pristupačnim većem broju ljudi, čak je predlagao da se područje Štirovače i Lubenovca učini turističkim planinarskim centrima. Ta mu se ideja počela ostvarivati kada je na Velebit došao šumarski inženjer Ante Premužić s kojim je počeo aktivno istraživati Velebit. Zajedno s njim, ali i sa svojom ženom

Portret Ivana Krajača

Helom, obavio je tu niz alpinističkih uspona i ulazaka u špilje i jame. U razdoblju kada je Ante Premužić gradio i sagradio svoju »Premužićevu« stazu (1930-1933), sam ili s njim, spustio se u više jama i ušao u više špilja na Velebitu, npr. u vrtaču Varnjaču u Rožanskim kukovima, u Duboku vrtaču u Vratarskom kuku, Hajdučku špilju, snježnicu pod Zavižanom (Vukušić snježnicu) i više drugih.

Vrtlina, nova ogromna špilja na Velebitu - ulaz u špilju

Foto: Ivan Krajač

Tijekom 1930. i 1932. spustio se u južnom Velebitu u jamu Vrtlinu (u stvari veliku špilju s jamskim ulazom), istražio je, opisao i izradio njen nacrt. Spustio se tako do dubine od 180 m, najdublje od svih do tada hrvatskih speleologa. Dublje se spustio jedino njegov pratilac Mile Sjauš; uz Krajačevu pomoć spustio se još 15 m dublje u istoj špilji. Bio je to tada hrvatski dubinski rekord.

Kako je Ante Premužić uređivao putove i po Plitvičkim jezerima i kroz špilje na jezerima, Ivan Krajač je pisao i o tim špiljama.

Jedini pravi suradnik u ovim njegovim pothvatima na terenu bio je Ante Premužić, dok je s drugim svojim suvremenicima surađivao samo usmeno ili pismeno, i to samo s Franom Šukljeom, Josipom Poljakom (dao mu korisne podatke, ispravke i dopune za njegov Vodič po Velebitu objavljen 1929), te s Umbertoom Giromettom.

Ivan Krajač se jako zalagao za izbacivanje riječi »karst« iz hrvatskog rječnika, koju su tada koristili neki hrvatski geolozi, zauzimajući se za primjenu hrvatskih riječi »kras« i »krš« i dobro razlikujući značenje tih dviju riječi.

Svoju ženu Helu upoznao je u Jastrebarskom. Pretpostavlja se da su se Ivan i Hela oženili 1914.god., jer se te godine u HPD »Plešivica« u Jastrebarskom prvi puta spominje i Hela Krajač (Ivanu je tada bilo 37 a Heli 15 godina). Hela je brzo postala vrlo aktivna planinarka i čak vodila izlete (zabilježen je vrlo uspio izlet na Triglav koji je ona organizirala i vodila 1922. god.). Zajedno s mužem mnogo je planinarila, skijala, vozila motor-kotač a poslije automobil, i cijelo vrijeme marljivo tipkala sve Ivanove tekstove. Spustila se 6.rujna 1930. zajedno s mužem, s pomoću alpinističke opreme i tehnike, u jamu Varnjaču (-120 m) i tako postala prva žena koja se spustila u neku jamu u Hrvatskoj, a koju znamo po imenu i prezimenu.

Ivan Krajač je bio velik protivnik rekorderstva u planinarstvu, ali je, ni ne znajući, sam 1930. postao hrvatski speleološki rekorder, spustivši se 180 m duboko u jamu Vrtlinu. Silaskom iste te godine sa svojom ženom u jamu Varnjaču

120 m duboko, nesvjesno je omogućio da i Hela Krajač postane hrvatski speleološki rekorder. Ovo je jedinstven primjer u Hrvatskoj da muž i žena budu rekorderi spuštanja u jame.

Objavljene biografije i drugi članci o Ivanu i Heli Krajač:

- Josip Pasarić, 1929: Dr.Ivan Krajač, Hrvatski planinar, Zagreb, br.1 str.1-11, br.2 str.29-33 i br.3 str.61-69
- Josip Pasarić, 1931: Naši planinari istraživači špilja, Hrvatski planinar, Zagreb, str.74
- Željko Poljak, 1975: Krajač Ivan, Hrvatsko planinarstvo, Zagreb, str.101 i 290-291
- Željko Poljak, 1987: Dr.Ivan Krajač, Slike iz povijesti hrvatskog planinarstva, Zagreb, str.24-26
- Vladimir Jagarić, 1997: Krajačeva era hrvatskog planinarstva, Hrvatski planinar, Zagreb, br.5, str.129-135
- Vladimir Jagarić, 1997: Bilješke o Ivanu i Heli Krajač, u rukopisu
- Vlado Božić, 1994-1995: Ženski dubinski speleološki rekordi, Speleolog, Zagreb, God.42-43, str.25-30
- Vlado Božić, 1998: Hrvatski speleološki dubinski rekordi, Hrvatski planinar (I. dio), Zagreb, br.5, str.152-155 i (II. dio) br.6/1998, str.178-183

Bibliografija radova Ivana Krajača u kojima se spominje kras, špilje i jame:

- Dinara. Hrvatski planinar, Zagreb, 1925, str.1-5 i 27-31.
- Baračeve špilje kod Rakovice. Hrvatski planinar, Zagreb, 1925, str.113.
- Ohridsko jezero. Hrvatski planinar, Zagreb, 1927, str.28-31.
- Nove špilje i ture u hrvatskim planinama. Hrvatski planinar, Zagreb, 1930, str.26-27.
- Varnjača. Hrvatski planinar, Zagreb, 1930, str.99-104
- Novi prvi usponi u Rožanskim kukovima. Hrvatski planinar, Zagreb, 1930, str.152-153
- Rožanski kukovi. Hrvatski planinar, Zagreb, 1930, str.243-248
- Nove špilje i usponi u Velebitu. Hrvatski planinar, Zagreb, 1930, str.327-328
- Prvi gospojinski silaz u vrtaču Varnjaču. Hrvatski planinar, Zagreb, 1930, str.352
- Zimski i novi usponi u Rožanskim kukovima. Hrvatski planinar, Zagreb, 1930, str.374-375
- Velika Paklenica. Hrvatski planinar, Zagreb, 1931, str.29-34
- Todina glavica. Hrvatski planinar, Zagreb, 1931, str.61-66
- Hrvat Višerujna. Hrvatski planinar, Zagreb, 1931, str.93-96
- Planinarske vrednote na Velebitu. Hrvatski planinar, Zagreb, 1931, str.118-124
- Novi visinski put na sjevernom Velebitu. Hrvatski planinar, Zagreb, 1931, str.272-276
- Novo i novouređene špilje Plitvičkih jezera, Jutarnji list, Zagreb, 1931, br.6913 str.20, br.6920 str.20 i br.6933 str.24
- Sjeverna vrtača Varnjače. Hrvatski planinar, Zagreb, 1932, str.1-9
- Rožanski kukovi u Velebitu. Hrvatski planinar, Zagreb, 1932, str.112-114
- Ne »Karst« nego »Kras« i »Krš«. Hrvatski planinar, Zagreb, 1932, str.167-170
- Vrtlina, nova ogromna špilja na Velebitu, Hrvatski planinar, Zagreb, 1932, str.268-278
- Velebitski film. Hrvatski planinar, Zagreb, 1932, str.355-360
- Špilje na Plitvičkim jezerima. Hrvatski planinar, Zagreb, 1933, str.161-168
- Zagrebačka gora i glasovi iz pradoba. Spremnost, Zagreb, 1942, 1/31, str.11

ABSTRACT

Ivan and Hela Krajač - speleological record breakers

There are numerous articles published about Ivan Krajač (Senj 1877 - ?, 1945.) in Croatian mountaineering publications and his important role in the development of mountaineering, while his wife Hela (born Schlacht, in 1899. and lives in Austria now) is not mentioned so frequently. They were both universal mountaineers as well as speleologists and in 1930 they became speleological record breakers.

Ivan Krajač was a lawyer by profession and worked in Jastrebarsko, Belgrade (from 1925 to 1929 he was the Minister of Finance) and in Zagreb. He was most active in speleology from 1925 to 1933 when he investigated many caves and pits mainly on Mt Velebit. He hiked together with the forestry engineer Ante Premužić through the regions of the northern part of the Velebit massive accompanied by his wife Hela. During

the summer of 1930 he descended into the pit Vrtlina which is a large cave with a pit entrance to a record depth of -180m and his accomplice to -195m., the greatest depth achieved by a Croatian speleologist. That same year, in autumn, he descended with his wife aided with alpinist equipment and technique into the pit Varnjača (ice pit) in the region of Rožanski kukovi to the depth of 120 m. Hela Krajač was the first woman in Croatia to descend into a pit.

Ivan Krajač was a great opponent to record braking in mountaineering, but unintentionally together with his wife in the same year, only in different pits he became a record breaker just as his wife. This is an unique example in Croatia that a wife and husband are speleological record breakers.